

I risikoens tjeneste

34-årige Jimmy Heuser mistede sit ene øje, mens han var udstationeret soldat. Men han er langt fra den eneste.

Nye opgørelser viser nemlig, at henved 13 procent af de udstationerede soldater er kommet til skade under deres missioner. Avisen stiller over weekenden skarpt på de danske udstationerede soldater.

Indland side 4, 10 og 11

Soldater under lup

UNDERSØGELSE: Forsvarets viden om de udstationerede soldaters arbejdsforhold er ikke god nok. Derfor har samtlige danske soldater, der er sendt til Irak, medvirket til første del af en ny stor undersøgelse på området.

AF HENRIK MORTENSEN
OG NIKOLAI STEENSGAARD

Inden de 370 soldater tog af sted til Irak, måtte de alle bruge flere timer på hver at udfylde et 105 sider langt spørgeskema. Soldaterne kan se frem til igen at blive undersøgt, når de om et halvt år vender hjem til Danmark.

Forsvaret har nemlig iværksat en ny stor undersøgelse, der skal være med til at give bedre indsigt i de udstationerede soldaters arbejdsmiljø.

»Undersøgelsen skal være med til at afdække de arbejdsmiljømessige sorte pletter, som forsvaret ved, der er på udstationeringsområderne. Erfaringer fra tidligere missioner viser nemlig, at der er proble-

mer med sanitære forhold, glatte gulve i køkkener, samt uheldig omgang med kemikalier på værkstederne,« siger arbejdsmediciner Bernadette Guldager, der i 2001 blev hentet til Forsvarets Sundhedstjeneste fra Arbejdsmedicinsk Klinik på Bispebjerg Hospital for at undersøge arbejdsmiljøet på udstationeringsområderne.

Hun mener selv, at den nye undersøgelse vil give forsvaret en ny og bedre indsigt i de mange forskellige jobfunktioner, der er på de udenlandske missioner.

»For at få et overblik over feltet er der i undersøgelsen blandt andet et stort afsnit om arbejdsmiljø, der for at komme helt til bunds dækker alle miljøer på udstationeringsste-

det: Kontorarbejde, arbejdet i en kampvogn, i et fly og rengøringsarbejde. Simpelthen alt,« understreger arbejdsmedicineren.

Derudover indeholder skemaet også spørgsmål om emner som helbred og skader. Men også om soldaternes tidligere udsendelser.

Skjulte skader

»På den måde kan vi også finde årsagssammenhænge bag skader og erhvervs sygdomme fra andre steder i verden, hvor danske soldater har været udstationeret,« siger hun.

Netop fordi der er stor forskel på eksempelvis arbejdsmiljøet i Irak, Kirgisistan og på Balkan, håber Bernadette Guldager også, at forsvaret vil gentage undersøgelsen næste gang et hold soldater skal udstationeres.

»Da missionsområderne i sagens natur kan være meget forskellige med hensyn til klima, geografi og

problemer, er det vigtigt også i fremtiden at få indblik i de påvirkninger og skader, som de udstationerede soldater kommer ud for,« siger hun.

En anden sort plet kan være antallet af skader. Det er nemlig Bernadette Guldagers formodning, at tallene kan være højere end først antaget.

»Fra andre undersøgelser ved jeg, at der er mange – også blandt os læger – der ikke indberetter en arbejds-skade. Og for at få dem frem har jeg opfordret til, at hver soldat har en makker, altså én, der i tilfælde af et uheld hjælper med at få indberettet skaden,« siger arbejdsmedicineren.

Resultaterne af undersøgelsen vil ligge klar i begyndelsen af det nye år, når svarene fra de hjemvendte soldater er blevet analyseret.

Læs mere på side 10 og 11

DANMARKS

SOLDATER

Soldaterne er atter draget i felten. Afghanistan, Kirgisistan og Irak er blot et par af de steder, hvor unge danske mænd og kvinder risikerer både det psykiske og det fysiske skind i fredens tjeneste.

Berlingske Tidende låser i dag og de næste to dage sigtekornet fast på konsekvenser. Konsekvenser af politikernes beslutninger og forsvarrets praksis. Konsekvenser for mænd og kvinder, der har besluttet, at de vil gøre en forskel.

Fokuserer forsvarret nok på at dets soldater har et acceptabelt arbejdsmiljø? Lever forsvarret op til sit ansvar over for soldaterne, når de vender hjem? Er Danmark trådt ind i en ny æra, hvor traumet fra 1864 er en saga blot?

Det forsøger Berlingske Tidende i de kommende dage at give svar på.

HØJRISIKO: Jobbet som udstationeret soldat er et af Danmarks farligste, men det er ikke kun på grund af krudt og kugler. Årsagen er oftere fald, overanstrengelse og trafikulykker, viser nye opgørelser. Forsvaret erkender problemet.

AF HENRIK MORTENSEN OG NIKOLAI STEENSGAARD

De 370 danske soldater, der snart er på plads i det sydlige Irak, kan godt berede sig på at mange af dem i løbet af det næste halve år ufrivilligt vil komme til at stifte nærmere bekendtskab med jod, gage og plaster.

De har nemlig skrevet under på en seks måneders kontrakt med en af Danmarks farligste arbejdspladser.

Chancen for at komme til skade som udstationeret soldat er nemlig seks gange så stor som på det danske arbejdsmarked som helhed. Det viser opgørelser fra Arbejdstilsynet og Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor. Af tallene fremgår det, at mellem 1997 og 2001 anmeldte 13 procent af de udstationerede soldater, at de havde været involveret i en arbejdsulykke. I samme periode anmeldte cirka 2 procent af den samlede danske arbejdsstyrke en arbejdsulykke.

Inden for Forsvarskommandoen er det kontorchef Susanne Kærup Hansen, der har ansvaret for de udstationerede soldaters ve og vel. Hun bekræfter, at det er et yderst risikabelt job, hvis man sammenligner det med et i Danmark.

»Der er ingen tvivl om, at det er et af landets farligste,« siger kontorchefen, der samtidig påpeger, at en del af forklaringen på den højere procentandel er, at forsvarret opgør alle skader, mens Arbejdstilsynet kun registrerer skader, der har udløst en sygedag.

Mere fald end kugler

Men selv om forsvarret er mere restriktiv i dets opgørelser over ulykker end Arbejdstilsynet, kan Susanne Kærup Hansen ikke give et kvalificeret svar på, hvad der er årsagen til den markant højere ulykkesfre-

De danske udstationerede soldater bestrider et af Danmarks farligste jobs. Men årsagen til skaderne er oftere fald end fjendtlige kugler.

Foto: Nikolai Steensgaard

enig i forklaringen.

»Derfor har Forsvarskommandoen indført et såkaldt lejrdirektiv, der forpligter den øverstbefalende til at de udstationerede soldater i videst muligt omfang er omfattet af de danske arbejdsmiljøregler,« siger hun og fortsætter:

»Det betyder, at den pågældende kan tiltales efter den militære straffelov, hvis ikke reglerne overholdes.«

Undersøger sig selv

Forsvaret erkender dog blankt, at der kan være tidspunkter, hvor det vil være svært helt at efterleve reglerne.

»Der vil være en periode i starten, når lejren skal opbygges, hvor det vil være umuligt at overholde reglerne til punkt og prikke. For eksempel med hensyn til sanitære forhold,« siger Susanne Kærup Hansen.

I stedet for Arbejdstilsynet er det Forsvarets Sundhedstjeneste, der tager på inspektionsture til de danske militærlære i udlandet. Men selv om det er forsvarret, der fører tilsyn med sig selv, mener kontorchefen i Forsvarskommandoen ikke, at der er noget problem.

»Man kan selvfølgelig godt sige, at vi fører tilsyn med os selv. Men i realiteten sker det i samarbejde med andre. For eksempel Arbejdsmedicinsk Klinik på Bispebjerg Hospital« siger hun.

I Norge er man gået en anden vej for at sikre et uvidt tilsyn.

»Ud over den interne kontrol bliver de norske udstationeringssteder også kontrolleret af et civilt organ, der fungerer som et arbejdstilsyn, siger major Reino Ottesen fra forsvarrets Overkommando i Norge.

Men den ide er der ifølge Kontorchef Susanne Kærup Hansen ingen grund til at overføre til Danmark.

»I Norge er forsvarret organiseret anderledes end i Danmark. De har kun et mindre hold, der rejser rundt og kontrollerer missionsstederne. Derfor er det klart, at de må arrangere et ekstra tilsyn. I Danmark er det anderledes. Her udfører Forsvarets Sundhedstjeneste tilsynet i tæt samarbejde med velansatte og uafhængige arbejdsmedicinere. Og de har jo ingen interesse i at udføre et dårligt stykke arbejde. Så jeg mener ikke, at der er behov for den norske model i Danmark,« siger hun.

kvens blandt de udstationerede danske soldater.

»Jeg ved det ikke, for vi har ikke ført statistikker, der adskiller de udstationerede soldater fra resten af forsvarret på det område. Årsagen er, at de enkelte missioner er meget forskellige, og at man derfor ikke umiddelbart kan sammenligne dem,« siger kontorchefen, der samtidig erkender, at det er hendes ansvar at analysere ulykkestallene.

En statistisk særkørsel hos Arbejdsskadestyrelsen, der dækker hele forsvarret eksklusiv værnepligtige, giver et fingerpeg om, hvilke årsager der er de mest hyppige. Af statistikken fremgår det, at kvæstelser efter skud ligger længere nede ad listen, mens fald, trafikulykker og overbelastning ligger i toppen over de hyppigste årsager til ulykker.

»Selv om jeg ikke har tal, der viser det, er det også mit skøn, at årsager som fald og trafikulykker må ligge højt,« vurderer Susanne Kærup Hansen, og henviser til, at soldaterne arbejder med tungt materiel, og at jobbet er meget fysisk

krævende.

Hun mener, at en netop igangsat undersøgelse vil kunne være med til at komme årsagen til skaderne nærmere.

»Det er en omfattende spørgeskemaundersøgelse, som alle 370 soldater, der skal til Irak, har svaret på. Og som de igen om et halvt år skal gennemgå,« siger Susanne Kærup Hansen, der vurderer, at de to spørgeskemaundersøgelser vil kunne være med til at give et mere fyldestgørende billede af årsagerne til de mange arbejdsulykker.

Et nationalt forsvar, som det danske forsvar i denne forbindelse kan sammenligne sig med, er Norges. Her har man undersøgt årsagerne til arbejdsulykkerne i en rapport, udfærdiget af overlæge John Ivar Brevik fra den norske forsvar. Rapporten omhandler operationsmiljøet og den personlige sikkerhed for norske soldater, der deltager i internationale fredsoperationer. Af den fremgår det, at fald er årsag til en fjerdedel af ulykkerne, mens trafikuheld tegner sig for 12,6 pro-

cent. Skudskader er her kun skyld i fem procent af ulykkerne.

Kræver større indsats

De udstationerede soldaters fagorganisationer samt veteranforeningen De Blå Barreter er over en bred kam enige i, at de bestrider et farligt job. Samtidig efterlyser flere en større indsats på området.

»Der er ingen tvivl om, at det er et farligt job. Vi arbejder med våben og tungt materiel. Det kræver, at man skal være i god træning. Samtidig spiller udstationeringsområdet og geografien også ind,« siger Svend Erik Larsen, der er formand for Hærens Konstabel- og Korporalforening.

Han understreger samtidig, at forsvarret har gjort meget for at forbedre arbejdsmiljøet, men også at det ikke er godt nok.

»Problemet er, at forsvarret kan suspendere de egentlige arbejdsmiljøregler, når soldaten udfører, det de kalder »gentlig militærtjeneste«. Hvilket betyder, at for eksempel hviletidsbe-

stemmelser kan sættes ud af kraft, siger Svend Erik Larsen.

Den del nikker næstformanden hos De Blå Barreter, Kenneth Czichelski, genkendende til.

»Det betyder, at der ikke er nogen nedre grænser for, hvor længe vi kan være på vagt. Jeg har oplevet eksempler, hvor soldater non-stop har været på vagt i flere dage i træk,« siger næstformanden.

Et såkaldt forståelsespapir, der er en aftale mellem Forsvarsministeriet og Socialministeriet, er kommet på plads i løbet af foråret. Aftalen vil ifølge formanden for officerernes fagforening HOD afhjælpe en del af problemerne.

»Aftalen er nemlig en præcisering af begrebet »gentlig militærtjeneste«. Det er en klar forbedring,« fastslår Steen Martinussen.

Juridisk tomrum

I Danmark er det Arbejdstilsynet, der holder øje med omfanget af arbejds-skader, og hvad der bliver gjort for at nedbringe antallet. Og

her advarer kontorchef Charlotte Skjoldager, der har været med til at udforme aftalen mellem de to ministerier, mod at lægge for meget i præciseringen.

»Forståelsespapiret er en hensigtserklæring og ikke en del af loven. Det eneste, det betyder, er, at vi nu er bekendt med, at forsvarret erklærer, at de vil gøre mere for arbejdsmiljøet,« siger kontorchefen, der påpeger, at man derfor heller ikke lovgivningsmæssigt kan komme efter forsvarret, hvis de ikke opfylder deres egne hensigter.

For selv om Arbejdstilsynet overvåger arbejdsmiljøet på forsvarrets kaserner, øvelsesområder og skoler, så ved de intet om, hvordan det ser ud på de danske militære arbejdspladser ude i verden. Forklaringen er, at arbejdsmiljøloven og det dertilhørende tilsyn kun gælder inden for Danmarks grænser. Derfor vil de danske soldater, der er udstationeret i Irak, principielt være underlagt irakiske arbejdsmiljøregler.

I Forsvarskommandoen er Susanne Kærup Hansen

Udstationeret til livsfare

Risiko for at komme til skade

Udstationerede soldater	
1998	7,3 %
1999	14,4%
2000	18,3 %
2001	13,0%
Forsvaret	
1998	5,4%
1999	6,8%
2000	6,5%
2001	5,8%
Arbejdsstyrken i Danmark	
1998	2,3%
1999	2,3%
2000	2,2%
2001	1,9%

Procenterne er andelen af det samlede antal.
Kilder: Forsvaret og Arbejdstilsynet.

Kritik af ulykkestal

ROD I TAL: Forsvaret er ikke godt nok til at udfærdige opgørelser over arbejdsulykker, hævder soldaterorganisationer. Professor i arbejdsmedicin bakker dem op.

AF HENRIK MORTENSEN OG NIKOLAI STEENSGAARD

Selv om forsvarret er mere restriktivt end Arbejdstilsynet med at registrere arbejdsulykker, er de knap så grundige når det kommer til at udarbejde statistikker over dem. Det mener flere af de udstationerede soldaters organisationer.

»Forsvaret burde helt sikkert have bedre statistikker over arbejdsulykkerne,« siger Steen Martinussen fra officerernes fagorganisation, HOD.

Han bakkes op af formanden for Hærens Konstabel- og Korporalforening, HKKF.

»Det er klart, at bedre ulykkesstatistikker ville være til en stor hjælp. I hvert fald hvis man skal finde ud af, hvad der er galt, og hvad der skal ændres,« påpeger Svend Erik Larsen.

Derfor forlanger foreningen altid at få en redegørelse fra forsvarret, når deres medlemmer

kommer ud for en ulykke.

»Det er simpelthen den eneste måde, som vi kan opbygge viden inden for området,« understreger formanden.

Professor Finn Gyntelberg fra Arbejdsmedicinsk Klinik på Bispebjerg Hospital var en af hovedmændene bag en stor undersøgelse af danske krigsveteraner fra den første Golf-krig. Han mener også, at forsvarret burde være bedre til at holde styr på ulykkestallene.

»Her er helt klart et hul. For når man arbejdsmiljømæssigt ikke er underlagt dansk lovgivning, og ikke selv har taget højde for dette ved centralt at udfærdige statistikker, så er der klart et hul i procedurene,« siger han.

Overlæge John Ivar Brevik fra det norske forsvar, der har undersøgt arbejdsmiljøet for udstationerede norske soldater, genkender problemerne i Danmark.

Norsk indsats

»Her har materialet også været meget man-

Hyppigste skader i forsvarret 1997-2001, der er søgt erstatning om. Eksklusiv værnepligtige.

Fald	148
Ulykker (Inkl. skudskader)	54
Overbelastning	53
Skadelige stoffer	34
Støj	33
Skåret eller klemt	26

Kilde: Arbejdsskadestyrelsen

gelfuldt. Det har derfor været et stort arbejde, at finde frem til tallene i min undersøgelse. Men siden midten af halvfemserne er forsvarret begyndt at indføre et elektronisk indberetningssystem. Det betyder, at det i fremtiden vil blive nemmere at få overblikket over for eksempel skader og årsager til dem,« vurderer den norske overlæge.

Han mener nemlig, at det er meget vigtigt at føre ordentlige statistikker over, hvor og hvordan de enkelte udstationerede soldater kom-

Tilskadekomster blandt alle forsvarrets ansatte eksklusiv værnepligtige.

År	Indland		Udland		Skader i alt	Døde i alt
	Antal skadede	Antal døde	Antal skadede	Antal døde		
1998	1711	0	110	0	1821	0
1999	2021	0	216	1	2237	1
2000	1735	1	274	0	2009	1
2001	1521	1	196	0	1717	1

Kilde: Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor

mer til skade.

»Det er meget vigtigt og ikke alene for de udstationerede soldater, men for alle ansatte i forsvarret. Ellers mister man muligheden for at kunne se tendenser og udvikling i de forskellige skadestyper samt årsagerne til dem,« understreger overlæge John Ivar Brevik, der samtidig påpeger:

»Ellers ved forsvarret jo ikke, hvor de skal sætte ind.«

Når en dansk soldat - udstationeret eller ej

- kommer til skade, bliver skaden registreret centralt hos Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor. Men her er chefen noget uforsvarende over for kritikken.

»Det har jeg ingen kommenter til, for jeg er ikke bekendt med, at der skulle være yret kritik i den forbindelse,« siger Jens Stokkeby fra Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor.

Kvæstet i international tjeneste

»Forsvaret fortalte, at hvis vi kom til skade, ville sagsbehandlingen maksimum tage et år, og at man så ville få et skånejob og en million i erstatning.« fortæller Jimmy Heuser.
Foto: Nikolai Steensgaard

det gik op for ham, hvor hårdt såret han var.

»Det gjorde helvedes ondt. Jeg lå i et lokale med hvide kakler på væggene og hørte en stønnen til højre for mig. Da jeg drejede hovedet for at kigge, så jeg en person i kroatiske kampbukser. Men alt over bukselinjen var brændt og forkullet. Han var døende. Så begyndte mine tanker at køre: Hvad laver jeg her? Hvorfor ligger jeg sammen med ham? Skal jeg også dø? Så begyndte jeg at skrike om hjælp.« fortæller Jimmy.

Muren

Men han skulle ikke dø. Efter 10 dage på hospitalet i Zagreb blev Jimmy fløjet til Rigshospitalet i København. En måned senere blev han udskrevet, men så begyndte der en ny kamp.

Der var nemlig langt fra officerernes fine ord om erstatning og skånejob til virkelighedens verden. Jimmy støttede nu ind i den danske systemmur.

Tilbage i forsvaret kunne ingen finde ud af, hvad Jimmy skulle lave. Benskaden forhindrede fysisk hårdt arbejde og fragmentet i hans hoved betød, at hans hukommelse ikke fungerede optimalt. Så efter at have ventet uden held på et skånejob i forsvaret i to år, forlod Jimmy militæret.

Han blev Københavns Kommunes ansvar og kom på bistandshjælp. Men kommunen kunne heller ikke finde ud af, hvad de skulle gøre. Så Jimmy søgte pension. Fire år efter ulykken fik han så endelig godkendt både pensionen og en erstatning for at være blevet invalide.

Oplevelsen af skulle kæmpe mod det offentlige system har betydet, at han er stærkt kritisk over for den lange sagsbehandlingstid i erstatnings- og pensionsager.

»Forsvaret og det offentlige system svigtede i deres ansvar over for mig. Men sådan er det. Det der generede mig mest var den langsomme proces. Man lægger ansvaret over i andres hænder, så de kan finde ud af, hvad der er bedst for én. Og så står det hele i stampe.« siger Jimmy B. Heuser, der i dag glæder sig over, at han selv styrer sin tilværelse.

En tilværelse på Frederiksberg som han har brugt på at blive gift, få et barn og så er han startet forfra på den hf-studentereksamen, som han begyndte på to år for panserværnsgranaten hvilstede nærmere sig bunker i Dvor.

Læs mere i morgen:

Skadede krigsveteraner står selv med ansvaret

Interview: Som 26-årige oplevede Jimmy B. Heuser, hvad konsekvensen kan være af at arbejde som soldat i international tjeneste. I Dvor i Kroatien blev hans bunker ramt af en serbisk granat. To kolleger døde. Han selv overlevede med nød og næppe.

AF HENRIK MORTENSEN
OG NIKOLAI STEENSGAARD

Den pilformede panserværnsgranat forlod kanonmunden på den serbiske bred af floden. Med 3000 meter i sekundet hvislede den gennem luften. Over floden og over bredden. Rettet mod den kroatiske kampvogn.

Men kampvognen holdt i dækning. Mellem de kæmpende styrker lå nemlig den danske FN-lejr ved Dvor, og imellem granaten og kampvognen lå Jimmy B. Heuser og hans kollegers bunker.

Granaten skar sig tværs igennem bunkerens vægge af sandsække, som

om de ikke var der. Ind igennem forsiden af bunkeren og ud af bagsiden. Efterladende indersiden som et inferno af fragmenter, støv og blod.

Dermed blev den 18. september 1995 dagen, hvor Jimmy måtte opleve, at to soldaterkolleger blev efterladt dræbt og han selv iturevet og hårdt såret.

Jimmy overlevede. Med højre øje erstattet med ét af glas og med et dybt ar i benet. Med 18 små fragmenter i lægmusklen og med ét stykke metal på størrelse med en femkrone i hovedet. Han har mærket, hvad konsekvensen kan blive af at vælge en risikofyldt karriere.

Jimmy er i dag 34 år gammel og

bor på Frederiksberg med sin hustru og deres nyfødte barn. På trods af alt han har ofret for at være fredsbevarende soldat i Kroatien, vil han ikke ønske, at det hele var gået anderledes.

»Det er for let at sige, at man ville have gjort alt om. Jeg ved, hvad jeg har fået. Jeg har livet, jeg er blevet far, og jeg har mit sociale netværk. Og jeg er bange for, at hvis man bevæger sig ind på en løbebane, hvor man ønsker alt anderledes, så sidder man kun tilbage med bitterhed og foragt.« siger han.

Skånejob og en million

Da Jimmy meldte sig til international tjeneste, var det blandt andet på grund af idealisme. Uddannet som ingeniørsoldat til at rydde minefelter kiggede han ud på en verden, hvor civile mennesker dagligt blev lemlæstet

af krigens efterladenskaber. Det var uretfærdigt, og det ville han være med til at gøre noget ved.

Efter at have været udsendt én gang til Kroatien i 1992 vendte Jimmy hjem og begyndte at gå på hf. Men inden han blev færdig, valgte han at melde sig til endnu en tur i 1995. Til den forberedende femugers uddannelse fortalte officererne, at situationen i Kroatien var blevet tilspidset, men de mente, at risikoen var acceptabel. Samtidig lovede de, at hvis soldater kom til skade, ville der blive sørget godt for dem.

»Vi blev briefet på en græsplæne hele holdet sammen. Der lovede de jo guld og grønne skove, og ingen havde lyst til at sige nej foran de andre. Samtidig sagde de, at hvis vi kom til skade, ville sagsbehandlingen maksimum tage et år, og at man så ville få et skånejob og en million i erstatning.« siger Jimmy.

Den potentielle risiko ved at være udstationeret accepterede Jimmy bare.

»Jeg mente jo, at det principielt var farligere at cykle en tur i København i myldretiden. Derudover var det - bortset fra indbyggerne på Balkan - mest nødhjælpschauffører og journalister, der blev dræbt dernede.« siger han.

Jimmy tog af sted til Kroatien i august 1995. En måned senere, den 18. september, åbnede han øjnene i en mørk, støvet og ødelagt bunker. Han havde ikke smerter, men huskede braget og vidste, at han var blevet såret og havde været bevidstløs.

De øvrige ofre for serbernes panserværnsgranat var blevet båret ud. Svag af blodmangel efter læsioner i hoved, ryg og ben blev Jimmy først kørt til den danske hovedlejr, derefter fløjet til et amerikansk felthospital og endelig til et hospital i Kroatiens hovedstad Zagreb. Her vågnede han, og

Mor kørte mig på intensiv

INTERVIEW: Soldaten Kristian Jørgensen måtte få sin mor til at køre ham på hospitalet, da han kom hjem fra Makedonien. Lægerne sendte ham på intensiv afdeling.

AF HENRIK MORTENSEN
OG NIKOLAI STEENSGAARD

Forsvarets sikkerhedsnet kan være temmelig grovmasket. Det oplevede Kristian Jørgensen, da han i 2000 kom til skade som soldat i Makedonien.

Med ribbens- og nyreskader blev han fløjet til Danmark med resten af sit hold. Hjem til sin familie, hvor hans mor måtte køre ham på hospitalet. Lægerne beordrede ham derefter på intensiv afdeling.

Tre dage tidligere var den dengang 26-årige Kristian og en soldaterkollega blevet overfaldet af en gruppe makedonere en aften, hvor de havde været i en nærliggende by for at fejre, at lejren skulle lukkes ned. Han kan ikke huske det, men formoder at en dansk patrulje fandt dem og kørte dem til lejren. Der blev de læsset af i vagtstuen ved hovedlejren.

»Det gjorde ondt i mine ribben og over det hele. Jeg kan huske, at jeg snakkede med en person i to minutter. Jeg aner ikke, om det var en læge. Men jeg ved, at der ikke blev skrevet rapport.« siger Kristian.

Næste dag blev han kørt tilbage til den mindre lejr, som han var udstationeret i. Der blev han beordret til at have nattevagt. Han valgte at tage vagten, da smerterne alligevel gjorde, at han ikke kunne ligge ned.

»Jeg ville bare have det overstået og komme hjem. Men jeg havde heller ikke lyst til at stille op med et tudefjæs.« forklarer han.

Dagen efter fløj Kristian sammen med resten af soldaterne hjem til København. Derefter gik turen med bus til Århus, hvor hans forældre ventede.

Indlagt

Kristian fik sin mor til at køre ham på Kommunehospitalet i Århus, og da lægerne så på ham, indlagde de ham på intensiv afdeling med beskadigede ribben og mulige nyreskader. Han valgte dog at lade forældrene holde øje med ham derhjemme, hvor han var i tre uger.

Kristian undrer sig i dag over, at forsvaret ikke tog fat i ham i Makedo-

nien.

»Jeg forstår ikke, at der ikke var en læge, som undersøgte mig. Hvad nu hvis at jeg havde haft indre skader.« spørger han retorisk.

Kristian understreger dog, at havde han insisteret, så var han blevet kørt til hovedlejren, hvor lægen var. Den samme lejr, hvor han var blevet efterladt af patruljen aftenen før. Men fordi vejen var i lige så dårlig stand som ham selv, valgte han at bide smerten i sig og vente på at komme hjem.

»Det gjorde ondt i mine ribben og over det hele. Jeg kan huske, at jeg snakkede med en person i to minutter. Jeg aner ikke, om det var en læge. Men jeg ved, at der ikke blev skrevet rapport.« fortæller Kristian Jørgensen, om tiden som udstationeret soldat i Makedonien.
Foto: Nikolai Steensgaard

DANMARKS

SOLDATER

Soldaterne er alder draget i felten. Afghanistan, Kirgisistan og Irak er blot et par af de steder, hvor unge danske mænd og kvinder risikerer både det psykiske og det fysiske skind i fredens tjeneste.

Berlingske Tidende låser i tre dage sigtekornet fast på konsekvenserne. Konsekvenserne af politikernes beslutninger og forsvarets praksis. Konsekvenser for mænd og kvinder, der har besluttet, at de vil gøre en forskel.

Gårsdagens artikler belyste, at forsaret er blandt de farligste arbejdspladser i Danmark. Trafikulykker, fald og omgangen med det tunge materiel betyder, at mange kommer til skade i forsaret. Jobbet er endda endnu farligere, når det drejer sig om udstationerede soldater. Her risikerer soldaterne nemlig også følgerne af krudt og kugler.

Soldaterne kommer også hjem igen. Men lever forsaret op til sit ansvar over for soldaterne, når det sker? Og er Danmark trådt ind i en ny æra, hvor traumat fra 1864 er en saga blot?

Det forsøger Berlingske Tidende i dag og i morgen at give svar på.

Soldaterforeningerne håber, at den kommende lov om arbejdsskadesikring kan være medvirkende til, at soldaterveteraner hurtigere får erstatning efter skader, som soldaterne har pådraget sig under international tjeneste.

Foto: Nikolai Steensgaard.

Den nye erstatningslov

Efter flere år i støbeskeen blev den nye lov om arbejdsskadesikring i april førstebehandlet i Folketinget. Hærens Konstabel- og Korporalforening vurderer, at de følgende paragrafer indeholder de væsentligste forbedringer for soldaterne.

§ 5 & 6:

Ulykkesbegrebet er blevet simplificeret og ændret. Årsagen til ulykken behøver ikke mere at være »udefra kommende« og et resultat af en »usædvanlig hændelse«. Dermed bliver dagligdagsskader – pådraget på f.eks. feltbanen – nemmere at få erstatning for.

§ 7:

Der bliver slækket på kravene for medicinsk dokumentation for nye lidelser. Nu behøver der ikke at foreligge en egentlig medicinsk afhandling, for at en lidelse kan blive godkendt som berettigelse for erstatning.

§ 39:

Sagsbehandlingstiden bliver afkortet. Nu skal sagen være afgjort efter seks måneder. Kun i få særlige sager kan behandlingstiden løbe op på de to år, som hidtil har været den normale tidsgrænse.

Kilde: Juristen ved Hærens Konstabel- og Korporalforening, Kim Pagels.

Skadede krigsveteraner står selv med ansvaret

NØDRÅB: Trods forbedringer i forsvarets psykologhjælp til hjemvendte soldater, falder folk stadig igennem systemet. Forsvaret får kritik for, at det er soldatens eget ansvar at søge hjælpen.

AF HENRIK MORTENSEN OG NIKOLAI STEENSGAARD

Minder om blod, indvolde og afmagt følger ofte danske soldater, som er vendt hjem fra international tjeneste i fredens navn. Forsvaret har løbende skruet op for indsatsen for at undgå, at de nuværende udsendte soldater kommer til at lide under de samme depressioner og tragedier, som hjemsogte soldaterne fra Balkan-missionerne i halvfemsjerne. Men det er stadig ikke godt nok.

Krigsveteranernes foreninger kritiserer forsvarets psykologer for at tackle problemerne forkert. Forsvaret sidder simpelthen for meget og venter på, at soldaterne selv henvender sig og spørger om hjælp.

I spidsen for kritikken står Dansk Veteranforening. Foreningen blev dannet ved artusindskiftet som reaktion på de erstatningsproblemer, der opstod i kølvandet på den første Golfkrig. Talsmanden for foreningen, Kaj Knudsen, mener, at forsaret er ved at gentage tidligere begåede fejl. Det kan komme til at gå ud over de soldater, som netop er sendt til Irak.

»Forsvaret er da blevet bedre, men det er langt fra godt nok. Systemet er stadig præget af, at hjælpen bliver forhalet, og at de soldater, som har store psykiske problemer, ikke får den hjælp, som de har brug for,« siger Kaj Knudsen, der selv har været i forsaret siden 1987 og som til dagligt er oversergent på Varde Kaserne.

I den anden ende af både landet og hierarkiet, på Svanemøllen Kaserne i København, er forsvarets chefspsykolog Steen Martini uforstående over for kritikken. Han erkender dog, at systemet ikke er perfekt, og der altid er nogle in-

divider, der vil falde igennem.

»Jeg siger ikke, at vores system er fejlfrit. Man vil nok aldrig få fat i det reelle antal, som har behov for hjælp. Men med det koncept, som vi har nu, mener jeg, at vi er kommet et langt stykke hen ad vejen,« siger Steen Martini, der dog ikke har nogen eksakt statistik, som belyser, hvor mange der har brug for hjælp.

Mørketal

For i Danmark er der ikke udarbejdet undersøgelser, som fastslår, hvor mange veteraner der reelt har psykiske problemer. Men det er der i Norge. Her har landsforbundet for FN-veteraner fundet frem til, at cirka 10 procent af de hjemvendte soldater kæmper med eftervirkninger, mens op mod fem procent direkte lider af diagnosen post-traumatisk stress. Dertil er andelen af selvmord højere end i resten af befolkningen.

Chefpsykolog Steen Martini anslår, at hans psykologer har en eller anden form for kontakt med godt én procent af de soldater, som har været udsendt. Forskellen imellem den ene procent, der er i forsvarets behandling, og den norske undersøgelse af antallet af soldater med problemer, kan være en forklaring på, at soldaterforeningen De Blå Baretter fik succes, da de i år 2000 startede Kammeratstøtteordningen. En ordning der blandt andet indeholder en anonym telefonrådgivning til veteraner, som boksers med psykiske problemer.

Næstformanden i De Blå Baretter, Kenneth Czichelski, påpeger, at man skal se Kammeratstøtteordningen som et supplement til det eksisterende system. »Ordnningen har betydning, at mange mennesker har fået hjælp. Men endnu flere har fået åbnet øjnene for, at de har problemer, som de har brug for at få professionel hjælp til. De har forstået, at soldater kan få psykiske problemer af de oplevelser, de har haft,« siger Kenneth Czichelski.

»Det smadrer både dem selv og det overskud, som de måtte have, til selv at strække en hånd ud«

Kaj Knudsen

og brygge på problemerne i årevis. Og så bliver problemerne ikke kun værre, men også sværere at gøre noget ved.

»Jeg oplever soldater, som lider under, at de enten ikke kommer i behandling eller også gør det for sent. Og det

Dermed bliver der pillet ved nogle indgroede holdninger i forsaret. Det er holdninger som, at soldater er nogle hårde fyre, som nok skal klare deres problemer selv. Den holdning gennemsyrrer forsaret. Helt fra den menige til toppen af Kastrup bliver soldaterne Steen Martini forklarer da også, at forsvarets system netop er baseret på, at soldaterne selv skal mande sig op og sige til.

»Vi betragter vores soldater som modne og ansvarsbevidste mennesker, som godt selv kan søge hjælp. Vi kommer med et tilbud om hjælp og gør det let for dem, at benytte sig af det. Men hele tiden uden at vi skal være omklamrende,« siger forsvarets chefspsykolog.

Forsigtige psykologer

Forsvarets tilbud om hjælp er udformet sådan, at tre måneder efter at være stegt af flyet i Kastrup bliver soldaterne kaldt ind til en fællesmøde, hvor de kan snakke med hinanden. Ved mødet er der også psykologer til stede, som de så kan kontakte. Derudover får soldaterne tilsendt et spørgeskema et halvt år efter, at de er kommet hjem. Hvis de deri antyder, at de har problemer, ringer forsaret til dem og tilbyder dem psykologbistand.

Men det er her, at soldaterforeningerne mener, at Forsvaret er gået galt i byen. Soldaternes stolthed, uvidenhed om hvordan problemerne manifesterer sig, og hvilke konsekvenser de har, holder nemlig soldaterne tilbage fra at bede om hjælp. Og så er det ikke godt nok, at tilbuddene er der.

Kaj Knudsen fra Veteranforeningen mener også, at systemet betyder, at soldater kommer til at gå og brygge på problemerne i årevis. Og så bliver problemerne ikke kun værre, men også sværere at gøre noget ved.

»Jeg oplever soldater, som lider under, at de enten ikke kommer i behandling eller også gør det for sent. Og det

påvirker jo alt. Fra det sociale til arbejdet. Det smadrer både dem selv og det overskud, som de måtte have, til selv at strække en hånd ud. De orker simpelthen ikke at tage kontakten,« siger Kaj Knudsen.

Konsekvenserne er ofte druk, skilsmisser og narkotikamisbrug. Og i sidste konsekvens har Kaj Knudsen oplevet, at soldater har taget deres eget liv.

Ta' en folder

Forsvarets chefspsykolog afviser dog at tage et mere robust greb i soldaterne, og for eksempel kalde dem ind til en personlig samtale, når de kommer hjem. Han mener, at det nuværende system fungerer fint.

»Vores erfaring er, at det ikke hjælper at snakke med dem, når de lige er kommet hjem. Der er de meget fokuserede på at være hjemme, og problemerne viser sig først senere. Når de så er til tre månedersmødet, er psykologerne så til stede. Men vi kalder ikke soldaterne ind én efter én. Vi vil ikke sygeliggøre det at være soldat,« siger Steen Martini.

Forsvaret har i stedet støttet et hæfte, som foreningen De Blå Baretter har udsendt til de hjemvendte soldater. Der kan de læse om, hvad der kan gå galt. De Blå Baretter mener, at hæftet er et skridt i den rigtige retning, da det kan være med til afmystificere de psykiske problemer og lære soldaterne at genkende symptomerne.

»Der er nemlig brug for at åbne mere op for problemet. Der er brug for information til soldaterne og deres pårørende om, hvilke følger det kan få mentalt at være udsendt som soldat,« siger Kenneth Czichelski og peger på Norge som eksempel på et land, hvor der er lagt langt mere fokus på og energi i at støtte de hjemvendte soldater.

Chefen for den norske Kammeratstøtteordning, Steffen Simonsen, mener, at Norge har et godt opfølgningssystem.

Styrken ligger i mange lokalafdelinger og i et behandlingshjem.

»Vi har et krigsinvalid-center, hvor vi kan sende folk hen på ophold og kurser. Det bruger vi meget. Dertil har vi også mange lokalforeninger. Det betyder, at soldaterne nemt kan møde hinanden. Samtidig interesserer lokalaviserne sig for, hvad foreningerne laver. Det er med til at få veteraner til at komme frem og bede om hjælp,« siger Steffen Simonsen, der påpeger, at med de muligheder kan foreningerne nå at hjælpe folk hurtigt, inden deres problemer vokser sig alt for store. Samtidig er det lykkes foreningen at få kontakt til traumatiserede veteraner fra internationale missioner, der ligger flere årtier tilbage.

Det er dog mere end lokalforeninger og et center for krigsinvalidere, som markerer forskellen til Danmark. Den norske forening får over seks millioner kroner om året i offentlig støtte. De danske foreninger må nøjes med omkring ti endedel.

Både Veteranforeningen og De Blå Baretter vil gerne have flere penge kanaliseret i deres retning. Specielt Dansk Veteranforening så gerne, at Danmark selv husede et behandlings- og kursuscenter, som kunne

fungere som det i Norge. Men hidtil har de danske veteraner måtte slå sig til tals med, at De Blå Baretter lejlighedsvis lejer sig ind på det Norske center.

Mere end det mener forsaret heller ikke der er brug for. Chefpsykologen ved forsaret, Steen Martini, forklarer, at man i sammenligning med Norge skal tænke på, at opfølgningen er struktureret forskellig. Det norske forsvar har nemlig ingen forpligtelser over for veteranerne. Det er foreningernes opgave.

I Danmark er det omvendt. Her har forsaret et livslangt ansvar for, at hjælpe veteranerne. Et ansvar forsaret mener det lever op til. Veteranerne skal bare selv sige til.

»Vi kalder ikke soldaterne ind én efter én. Vi vil ikke sygeliggøre det at være soldat«

Steen Martini

Tillid til psykologer vokser

ÆNDRING: Ved at ændre en smule på opførelsen fik forsvarets psykologer bedre held med at vinde soldaternes tillid.

AF HENRIK MORTENSEN OG NIKOLAI STEENSGAARD

Forsvaret kan være en tung organisation, hvor bureaukrati og vanetænkning nedsætter hastigheden, når noget skal ændres. Men forsker Katrine Nørgaard oplevede alligevel, at hendes anbefalinger hurtigt blev taget til efterretning og fik en positiv konsekvens. Hun fik nemlig mindsket afstanden mellem soldater og forsvarets psykologer.

Dermed oplevede hun, at den ellers lange beslutningsvej godt kan blive overtruffet af sund fornuft og handlingskraft.

Katrine Nørgaard er antropolog og skriver for tiden på sin ph.d.-afhandling om organisatoriske forandringer i forsaret. I forbindelse med feltarbejdet til afhandlingen fulgte hun i år 2000 et hold soldater i både forberedelsen til og udstationeringen i Kosovo. Under forberedelsen gjorde hun opmærksom på et mønster, hun syntes var mærkeligt.

Distance

»I Oksbøl-lejren skulle soldaternes kontaktpsykologer observere soldaterne. Men psykologerne blev ikke formelt præsenteret. Det betød, at soldaterne ikke kendte psykologerne, og at der var distance imellem de to grupper,« siger hun.

Det syntes Katrine Nørgaard var mærkeligt. Det betød nemlig, at kontakten mellem en psykolog og en soldat først ville opstå i det øjeblik, hvor soldaten havde brug for hjælp. Det ville altså først være i krisøjeblikket, at den indledende tillid skulle skabes.

Derfor foreslog hun, at man burde bruge lidt tid på at introducere soldaterne til psykologernes og deres funktion i forbindelse med forberedelserne til missionen. Forsvaret erkendte fordelene ved ideen og indførte den med det samme. Og Katrine Nørgaard mener, at effekten var stor.

Tabe ansigt

»Soldaterne mente, at afstanden mellem dem og psykologerne var blevet mindsket betragteligt. Der var en langt større accept af psykologerne og deres arbejde. Det resulterede i, at soldaterne kom væk fra fornemmelsen af at tabe ansigt og vise svaghedstegn, at de havde brug for psykologhjælp,« siger Katrine Nørgaard.

Den tilpasning som forsaret foretog i denne situation, mener hun er et tegn på, at både soldaterne og forsaret gradvist er ved at ændre sig. Forsvaret forsøger at være mere åbent og fleksibelt over for ændringer. Og for soldaternes vedkommende er det ved at gå op for dem, at man ikke taber ansigt ved at vise, at selv den hårdeste soldat også godt kan blive påvirket af at være på international mission.

Forsigtig optimisme

ERSTATNING: En ny lov om erstatning for arbejdsskader er i støbeskeen. Soldaternes foreninger kalder det en forbedring, men vil alligevel se tiden an, før de vil kalde den en sejr.

AF HENRIK MORTENSEN OG NIKOLAI STEENSGAARD

Da de danske soldater fra Golfen i 90'erne vendte hjem, havde de mere end oplevelser med i bagagen. Mange var ramt af sygdomstegn, som ikke faldt ind under reglerne for arbejdsskader. I sidste ende måtte

der et politisk indgreb til, før soldaterne kunne få erstatning.

Nu er der ændringer på vej, som skal forhindre sådanne situationer. Den længe ventede lov om arbejdsskadesikring blev i april førstebehandlet i Folketinget og forventes at træde i kraft ved det kommende årsskifte.

Hærens Konstabel- og Korporalforening vurderer, at loven vil nedsætte behandlingstiden til en fjerdedel og gøre det nemmere at få erstatning for lidelser, som ikke tidligere blev anerkendt.

På denne baggrund er formanden for foreningen, Svend Erik Larsen, positivt

stemt over for loven.

»Den ny lov er en forbedring for hele arbejdsmarkedet og dermed også for soldaterne. Jeg tror, at den vil gøre det nemmere at få erstatning, men det er altså også en stor fordel, at folk ikke mere skal sidde og vente på en afgørelse i årevis,« siger Svend Erik Larsen, der som tidligere folketingsmedlem for Socialdemokratiet selv har været med til at præge loven.

Afvæntende foreninger

Soldaterveteranernes foreninger forholder sig dog lidt mere afvæntende. Deriblandt talsmanden for Dansk Veteranforening, Kaj

Knudsen. Da Veteranforeningen netop blev dannet på grund af problemerne efter den første Golfkrig, ser han med skepsis på erstatningssystemet. »Loven skal lige stå sin prøve og indkøres. På trods af selve loven, så er det jo stadig de samme personer som hidtil, der skal føre den ud i livet,« siger Kaj Knudsen.

Næstformanden for foreningen De Blå Baretter, Kenneth Czichelski, peger også på, at soldaternes skader nok altid vil være blandt dem, som er svære at vurdere.

»Det vil for eksempel stadig være svært at vurdere de psykiske skader. For

hvordan måler man en skade på sjælen? Jeg tror nu alligevel, at loven er et skridt i den rigtige retning, og jeg vil da være glad, hvis flere vil få erstatning,« siger han.

Indtil 1998 var det udelukkende Arbejdsskadestyrelsen, som behandlede erstatningssager i forsaret. Men derefter blev Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor oprettet, og det har siden overtaget sagsbehandling i et stigende antal sager.

Chefen for erstatningskontoret er Jens Stokkeby, men han ønsker ikke at kommentere loven og dens effekt på nuværende tidspunkt.

Jens Jepsen var i halvfemserne seks gange afsted som international fredsbevarende soldat, men freden havde ringe kår på Balkan. Dette kom til at påvirke ham, da han vendte hjem. Foto: Nikolai Steensgaard.

Fremmedlegionen - eller en kugle for panden

INTERVIEW: Arret af at have været FN-soldat troede Jens Jepsen, at hans eneste valg stod mellem Fremmedlegionen og selvmord. Nu advarer han imod, at forsvaret svigter deres soldater, som han oplevede.

AF HENRIK MORTENSEN
OG NIKOLAI STEENSGAARD

Nogle gange træffer man et valg. Det valg har konsekvenser. For Jens Jepsen resulterede tv-billeder af dræbte børn i Bosnien-Hercegovina i, at han i 1993 indledte et forløb på 36 måneder som FN-soldat på Balkan.

De tre år i trøjen kom til at påvirke hans liv i 10 år. Hjemme igen kunne han nemlig ikke få rædselerne ud af hovedet. Til sidst var det kun støtten fra hans nærmeste der gjorde, at han ikke valgte én af de to resterende muligheder, som han følte han havde: melde sig til den franske Fremmedlegion eller skyde sig en kugle for panden.

I dag, 10 år efter han første gang meldte sig som professionel soldat, advarer han imod at undervurdere de hjemvendte soldaters behov for hjælp. Systemet svigtede, da han kom hjem, og konsekvenserne af et svigt, skal de soldater, som vender hjem fra Irak om et halvt år, ikke opleve. Erfaringerne fra Balkan må ikke glemmes.

»Soldaten, der tager afsted, og den, der kommer hjem, er to vidt forskellige mennesker. Hvis de ikke bliver hjulpet, påvirker det ikke kun soldaten, men også venner, familie og børn,« siger den nu 38-årige Jens Jepsen, og henviser til sine egne oplevelser, som han stadig lider under i dag.

En hverdag i Nykøbing Mors med sin hustru Dorte og deres barn. I et lille gulmalet hus omkranset af en græsplæne, der ligger på en fredelig gade med små en-families huse, strøet hen langs den smalle bugtende vej. På alle måder milevidt fra de sprængte og brændende landsbyer i Kroatien, han så som 28-årig, da han for første gang bevægede sig ind i den surrealistiske verden i Krajina-regionens konfrontationslinje.

»Det var uvirkeligt. Det var skumring, da vi kørte i bus fra Zagreb. I

konfrontationslinjen begyndte husene at være udbrændte. En by ved linjen ligner noget, der er løgn. Hele den ene side af vejen, det er nok 1000 huse, er ikke højere én meter. Alt er smadret og brændt. Samtidig hører vi popsangen »Happy Nation« for fulde drøn i radioen. Jeg tænkte, for helvede hvor er det surrealistisk, det her,« fortæller Jens.

Hadet

Hans hold installerede sig på den danske DANBAT-base. Efter kort tid blev det surrealistiske udskiftet med noget, der var værre. FN-troppernes opgave var at observere konfrontationslinjen mellem de serbiske og kroatisk styrker. Men dertil afpatruljerede de baglandet bag frontlinjen, for at overvåge civilbefolkningens situation. Og det var blandt de civile, at Balkan-krigens gru for alvor begyndte at gå op for Jens.

»En aften bliver vi kaldt ned til et lille hus på en leret vej. Døren er sprængt i tusind stykker, og i åbningen ligger der resterne af en mand. Længere inde i huset sidder en gammel kvinde på 70-80 år og holder sig til maven. I live, blinkende med øjnene. Hun er kroat, men bor i serbisk område. Hun forklarer, at hun med sin mand har været nede og handle i byen. Imens har serbiske ultranationalister luremineret deres hoveder med en håndgranat. Det fortalte hun, mens hendes indvolde boblede ud mellem hendes hænder,« siger Jens, mens hans mundvige trækker nedad i afsky:

»Hun døde inden hun nåede infirmeriet.«

Jens og soldaterkollegernes reaktion på den voldsomme oplevelse kom, da de kørte tilbage til basen.

»Man bliver fyldt med en lyst til at slå ihjel. Du er skide ligeglad med FN. Det eneste du ønsker er, at ham der har gjort det skal i et hul i jorden. Man føler ikke sorg - kun afsky, had og hævnthirst,« påpeger Jens.

Sådan begyndte hverdagen i Krajina-regionen at forme sig. Med utallige

krigshandlinger og krigsforbrydelser. Grusomheder som overgik alt, hvad den 28-årige Jens havde forestillet sig, og som han selv betegner som overgreb, end ikke Hitler ikke kunne have fundet på.

Efter de seks måneder i krigszonen var turnussen forbi, og scenen blev skiftet ud med de tavse gader i Nykøbing igen. Jens var umiddelbart glad for at være hjemme. Han var arbejdsløs, så han havde masser af tid til fest og til at gå på druk. Men så begyndte han at få mareridt om det, han havde oplevet i Kroatien.

»Situationer kører gennem mit hoved igen og igen. Kampsituationer, folk der ligger og skrider fordi de har fået sprængt benene af. Aldrig noget fredfyldt eller normalt. Drømmene er så virkelige, at selvom at jeg ved, at jeg er vågen af et mareridt, så forsvinder billederne ikke for mine øjne. Sådan kunne det køre en hel nat,« siger Jens og konkluderer:

»Hvad gør man så? Ja, hvis jeg ikke havde drukket før, så gjorde jeg det i hvert fald nu. Ikke for at sove - men for at dulme nerverne. For når du vågner af sådan en drøm, så er det første, du gør, at gribe efter dit våben og din fragmentationsvest. Og de er der ikke. Der er kun fire hvide vægge. Så drikker du en halv flaske vodka, og så prøver du at falde i søvn igen,« siger Jens.

Efter knap et halvt år i Danmark havde Jens fået nok. Det eneste, han havde lyst til, var at komme væk fra mareridtene og et dansk samfund, som han følte sig mere og mere fremmedgjort over for. Samtidig var han bange for, at hvis mareridtene fortsatte, ville han ende med at tage sit eget liv. Derfor meldte han sig til at tage endnu en turnus som fredsbevarende soldat i Kroatien.

Hjemme igen

»Da jeg kom der ned og krydsede konfrontationslinjen, blev jeg helt varm i kroppen. Jeg havde det som om, at jeg var kommet hjem. I Danmark var jeg en fremmed hund i et spil kegler. I Kroatien vidste jeg, hvordan jeg skulle

begå mig. Jeg kunne genkende de civile, og de kunne genkende mig. Og mareridtene, de var helt væk,« fortæller Jens.

Derfra gik det slag i slag. DANBAT blev udskiftet med IFOR. Kroatien blev forsvaret løb ud, fornyede Jens den. Nogle udstationeringer var rolige - andre var som regulær krig. Men tanken om at tage tilbage til Danmark var alligevel fjern. Krigen var blevet Jens' hjem.

I 1997 havde Jens været afsted på i alt seks hold. Sammen med en soldaterkollega besluttede han, at de havde fået nok af Balkan. Men ikke nok af krigen. Planen var, at de skulle hjem og sælge alt, hvad de ejede, og så skulle de melde sig til den franske Fremmedlegion. Eventyret og adrenalin-suset skulle fortsætte.

Men begge to løb ind i det modsatte køn, da de var i Danmark igen. Og efter flere midlertidige udsættelser af planen, blev Danmark alligevel det permanente opholdssted for Jens. Han var vendt tilbage til Danmark. Men det var mareridtene også.

Afvist af systemet

Tilbage i Nykøbing forsøgte Jens at leve et normalt liv. Et normalt liv som var suppleret af ukontrollable raserianfald, mareridt og druk. Han vidste godt den var gal, men han ville ikke bede nogen om hjælp. Præcis som efter den første tur til Kroatien, ville Jens ikke have andre til at blande sig i hans problemer.

»Det skyldtes ganske enkelt stolthed. Der kommer en mandlig stolthed op i én. Man siger til sig selv: Hvem er det, der har overlevet en krig? Det er mig selv, der er skyld i balladen. Jeg klarer det selv,« forklarer Jens.

Men i 1999 havde hans kærester fået nok. Hun stillede ham et ultimatum: enten gjorde han noget ved problemerne, ellers var hun den der var skredet. Samtidig begyndte Jens at høre skræmmende historier om soldater, som havde taget deres eget liv efter at være kommet hjem.

»Jeg havde endelig lukket mig op og sad nu og følte, at jeg var blevet stukket med en kniv«

Jens Jepsen

kort snak blev han så sur på psykologen, at Jens smed røret på.

»Jeg havde endelig lukket mig op og sad nu og følte, at jeg var blevet stukket med en kniv. Jeg faldt helt fra hinanden og sad og græd,« fortæller Jens, der ikke siden har haft kontakt med det officielle behandlingssystem.

Jens' behov for at tale med nogen om sine oplevelser og problemer kunne det officielle system ikke hjælpe med. Men i mellemtiden var han blevet medlem af den private soldaterforening De Blå Baretter.

»Gennem foreningen kom jeg til at snakke med andre, der havde været udsendt. Jeg begyndte at indse, at jeg

ikke var den eneste, der havde oplevet en masse lort, og havde fået en ballast, som jeg ikke havde bedt om,« siger Jens.

Tilbage mellem soldaterkolleger fik han lukket op for oplevelserne, som raserede hans drømme om natten. Og i stedet for at minderne dukkede op som mareridt, kunne han nu tale om dem. Gradvist betød det, at de ubehagelige drømme blev til en sjælden oplevelse. Det samme skete med raserianfaldene og endelig kom alkoholforbruget under kontrol.

Forsvaret skal lære

10 år efter at Jens Jepsen for første gang spændte stroppen på den blå FN-hjelm fast under hagen, er han uden de store men efter sine tre år som udsendt. Der er dog stadig følelser, som ikke lader sig ryste af.

»Jeg bryder mig ikke om græs,« siger Jens og peger ud på den store græsplæne, som omkranser hans gule hus.

»Angsten for at træde i en antipersonel mine sidder stadig i mig. Det virker måske mærkeligt, når jeg har sådan en plæne, men jeg har det skidt med at gå på græs,« siger han.

Han håber, at forsvaret i dag er blevet bedre til at tage imod soldater, som kommer hjem med psykiske problemer, end da han henvendte sig. Efter hvad han har hørt, er der en bedre opsamling på soldaterne i dag. Men alligevel mener han, at det er vigtigt, at man følger de soldater, som er afsted i dag, tæt.

»Der vil sikkert altid være nogle der falder igennem systemet. Om systemet er godt nok i dag? Tjae, det vil desværre nok først vise sig om 10 år.«

Over 60.000 danske soldater har været udstationeret

Siden 1948 har Danmark deltaget i internationale militære operationer. Ud over de her nævnte missioner har der blandt andet været udsendte danske soldater i Eritrea, Kashmir og Georgien.

Gaza	1956 - 1967	11.000
Congo	1963 - 1964	1.004
Cypern	1963 - 1994	22.623
Golfen/Irak	1988 - 1991	Over 1000
Balkan	1992 -	Over 22.000
Afghanistan/ Kirgisistan/ Golfen/Irak	2001 -	Over 500
	2003 -	Over 370

Kilde: Forsvarskommando

Læs mere i morgen:

Klar til fjendeland

Fremtiden er et lidt gevær

DANMARKS

SOLDATER

Soldaterne er atter draget i felten. Afghanistan, Kirgisistan og Irak er blot et par af de steder, hvor unge danske mænd og kvinder risikerer både det psykiske og det fysiske skind i fredens tjeneste.

Berlingske Tidende læser i tre dage sigtekornet fast på konsekvenser. Konsekvenser af politikernes beslutninger og forsvarets praksis. Konsekvenser for mænd og kvinder, der har besluttet, at de vil gøre en forskel.

I forgårs belyste avisen, at forsvaret er blandt de farligste arbejdspladser i Danmark. Trafikulykker, fald og omgangen med det tunge materiel betyder, at mange soldater kommer til skade i forsvaret. Jobbet er endda endnu farligere, når det drejer sig om udstationerede soldater. Her risikerer soldaterne nemlig også følgerne af krudt og kugler.

I går afdækkede avisen, at forsvaret og de danske soldater-veteraner er splittet i spørgsmålet om, hvilken opfølgning på missioner, der er mest hensigtsmæssig. Veteranforeningerne mener, at forsvaret skal være langt bedre til at få fat i de mange krigsveteraner, der døjer med psykiske skader. Forsvaret mener derimod, at det må være op til soldaterne selv at henvende sig.

Men hvad med fremtiden er Danmark trådt ind i en ny æra, hvor traumet fra 1864 er en saga blot?

Det forsøger Berlingske Tidende i dag at give svar på.

Antal udstationerede soldater pr. 9. april 2003

Kilde: Forsvarskommandoen

Fremtiden er et ladt gevær

»Så længe den nuværende regering med Anders Fogh Rasmussen i spidsen sidder ved magten, ryder alt på, at Danmark vil fortsætte ad det meget aktive og USA-orienterede sikkerhedspolitiske spor,« vurderer professor Nikolaj Petersen fra Århus Universitet.
Foto: Nikolaj Steensgaard.

FARLIG FREMTID: Danske soldater kan godt berede sig på flere højrisiko-missioner i fjendeland. Danmark har nemlig over de sidste ti år strammet grebet om den sikkerhedspolitiske aftrækker. Tidligere holdt soldaterne blot øje med freden, så begyndte de at skabe den, og nu er de med til at føre krig. Og den udvikling vil fortsætte, vurderer sikkerhedspolitisk ekspert.

AF HENRIK MORTENSEN OG NIKOLAJ STEENSGAARD

Der er langt fra den fredsbevarende FN-soldat med sin synlige blå hjem, der patruljerer på grænsen mellem to stridende parter, til maskerede og tungt bevæbnede specialtropper på mission dybt inde bag fjendens linier.

Men forskellen illustrerer, i hvilken retning den danske sikkerhedspolitik er gået de sidste ti år. Fra alene at sende soldater ud til fredsbevarende missioner, er Danmark gået over fredsskabende missioner til i dag, hvor vi er involveret i decideret krigsførelse. Og ifølge Nikolaj Petersen, der er professor og sikkerhedspolitisk ekspert ved Århus Universitet, er der meget, som peger på, at sikkerhedspolitikken også i de kommende år vil fortsætte med sin nuværende og offensive karakter.

»Så længe den nuværende regering med Anders Fogh Rasmussen i spidsen sidder ved magten, tyder alt på, at Danmark vil fortsætte ad det meget aktive og USA-orienterede sikkerhedspolitiske spor,« vurderer professoren, der samtidig mener, at konsekvenserne kan blive flere missioner og flere risikable militære operationer for de danske soldater.

»Jeg tror, at det går i retning af en stadig mere åben brug af militære magtmidler. Allerede under Afghanistan-krigen viste den nuværende regering med sine handlinger, at den mere ønskede at støtte amerikanerne under deres Enduring Freedom-aktion end den efterfølgende FN-mandatterede stabiliseringsstyrke,« siger Nikolaj Petersen og fortsætter:

»Det mønster har gentaget sig i krigen mod Irak, hvor regeringen deslige var villig til at gå meget langt med hensyn til sit militære engagement i krigen.

Eksempelvis ønskede den, at Danmark skulle sende specialtropper ind i Irak på højrisiko-operationer. Men det ville oppositionen ikke være med til. Den mente, at det ville være alt for farligt. Derfor fik vi kompromiset med korvetten Olfert Fisher og ubåden Sælen.«

USA med måde

Det danske militærs engagement i henholdsvis Afghanistan og Irak viser ifølge professoren, at man bliver nødt til at indrage terrorangrebet på USA den 11. september 2001, hvis man skal forstå retningen i den nyere danske sikkerhedspolitik.

»For det var her, at flertallet blandt danske politikere blev enige om at stå last og brast med amerikanerne i deres krig mod den internationale terrorisme. Efterfølgende er flere i oppositionen blevet betænkelige ved helt at købe den amerikanske trusselsopfattelse,« siger Nikolaj Petersen.

I den hidtidige danske sikkerhedspolitik var målet fred i Europa, mens konflikter og uro var hovedfjenden. Sikkerhedspolitikken blev ifølge professoren skabt under den gunstige sikkerhedspolitiske situation Europa befandt sig i efter murens fald. Den ville man for alt i verden bevare. Derfor blev de to primære opgaver for de udstationerede danske soldater, at være med til at reducere uro og samtidig være med til at dæmpe andre potentielle konflikter.

»Om Danmark er ved at ændre sikkerhedspolitik, så man nu siger, at det er terrorismen, der er hovedfjenden, er svært at sige. Men så længe regeringen viser velvilje, som den gør nu, er der intet, der ligger i vejen for det,« siger han.

Et udviklingstræk er dog helt sikkert. Det er, at Danmark langsomt men sikkert har gjort op med tidligere tiders po-

litik, og nu i højere og højere grad deltager i internationale missioner uden om de multilaterale organisationer som FN og NATO.

»Der er en stigende tendens til, at den konstruktion som amerikanerne kalder »koalitioner af de villige« overtager den slags opgaver med USA som ledelse. Det var præcis, hvad der skete med den danske deltagelse i Afghanistan, der dog havde en FN-resolution i ryggen,« forklarer Nikolaj Petersen.

Mønsteret gentager sig ifølge professoren i krigen mod Irak. Og denne gang er det uden et FN-mandat. En udvikling, der har haft stor betydning for Danmarks rolle i europæisk politik.

»De politiske konsekvenser for Danmark har i europæiske sammenhæng været store. Den store rolle, som Danmark kom til at spille på EU-scenen i kraft af formandsskabet, er sat fuldstændig over styr,« vurderer han.

Men trods regeringens store velvillighed til at stå skulder ved skulder med amerikanerne i krigen mod terror, tror Nikolaj Petersen ikke på, at Danmark vil gå med til hvad som helst, når USA næste gang blæser til angreb.

»Der vil være en grænse. Det er svært at sige hvor. Meget vil jo afhænge af omstændighederne, men jeg tror for eksempel ikke, at der herhjemme ville kunne samles politisk opbakning til at støtte amerikanerne i et angreb på Syrien,« siger professoren.

Et andet element, der i fremtiden ville kunne få konsekvenser for Danmarks aktive sikkerhedspolitik, er, hvis de udstationerede soldater i stigende grad begynder at vende hjem i kister. Men tabene skal være store.

»Hvis omkostningerne under fremtidige missioner bliver anset for at være for store, vil det selvfølgelig få konsekvenser for sikkerhedspolitikken. Dog er det ikke noget, der hidtil har spillet en større rolle. Der var tab i både det tidligere Jugoslavien og i Afghanistan, uden at det fik politiske konsekvenser,« påpeger Nikolaj Petersen.

Militær under forandring

I København, et par hundrede kilometer fra Nikolaj Petersens kontor på Århus

Universitet, sidder forsvarets egen ekspert på det sikkerhedspolitiske område. Han er enig i, at Danmark også i fremtiden vil spille en stor rolle i udlandet. Det kan man blandt andet se i den modernisering, forsvaret i disse år er ved at gennemgå, hvor materiellet og mand-skabet i højere og højere grad kan bruges til både territorialbeskyttelse og til udstationering.

»Der er allerede sket meget. Hvem havde for år tilbage forestillet sig danske F-16 fly i kamp i Asien. Skiftet er helt klart et udtryk for, at de sikkerhedspolitiske perspektiver er under forandring. Men det er også et udtryk for, at politikerne er villige til at løbe en større risiko, når de beslutter sig for en mission,« siger konsulent Ib Fauery fra Forsvarsakademiet.

Han er også enig med Nikolaj Petersen i, at hvis der under kommende operationer skulle komme tab, så vil et talmæssigt begrænset antal dræbte soldater ikke få sikkerhedspolitiske konsekvenser.

»Da de første tab kom under vores involvering på Balkan, fik det ingen konsekvenser. Men det er vigtigt, at politikerne hver gang forklarer befolkningen, hvorfor vi er på mission. Så befolkningen ved, hvad det er for et arbejde og en mission, vi skal udføre,« siger Ib Fauery, der mener, at der i øjeblikket er grænser for, hvilke missioner Danmark kan involvere sig i.

»Det, man taler om i øjeblikket, er, at vi har brug for mere mobile styrker, der kan klare sig selv lang væk fra Danmark. Det kræver at logistikken styrkes, at vi har helikoptere, der kan tjene flere forskellige formål, samt at mobiliteten generelt øges,« siger Ib Fauery.

Dræbere og diplomater

Men det politiske ønske om at involvere sig i udlandet er også et udtryk for, at de danske soldater klarer sig godt internationalt. Det gælder både specialstyr-

kerne og de soldater, der deltager i fredsoperationerne,« understreger Ib Fauery.

Konsulenten peger blandt andet på, at Danmark over en årrække har opbygget erfaring i at være på mission. Det er både rent klimamæssigt, som det er sket med FN-missioner som Eritrea og Congo og senest i Afghanistan og Irak, men også i hvordan man som soldater optræder på missionen.

»Især under Balkan-konflikten fik de danske soldater højet deres professionelle niveau. Vi kom fra koldkrigsperioden, hvor vi trænede til noget, der aldrig skete. Men i 90'erne kom soldaterne på Balkan ud i alvorlige situationer. Det ændrede mentaliteten. Nu ved alle, at selv under en fredelig udstationering kan det hurtigt blive alvor. Samtidig mener jeg også, at de danske soldaters forskellige baggrund både socialt og ud-

dannelsesmæssigt er en af de helt store årsager til, at danske soldater er anerkendt for deres diplomatiske evner i konfliktområder,« fortæller han.

I øjeblikket er danske jægersoldater i Irak, hvor de skal være med til at sikre det danske lejrområde nord for Basra. Men allerede under Afghanistan-krigen var danske specialtropper på mission bag fjendens linier. Men selv om spørgsmålet om, hvorvidt vi skal have flere specialtropper, endnu ikke er afklaret, er det Ib Fauerys personlige vurdering, at der i fremtiden vil blive lagt større vægt på specialstyrkerne, og at antallet af soldater i de to specialenheder fremænd og jægere i de kommende år vil blive øget.

»Men der er selvfølgelig grænser for, hvor store specialenheder Danmark kan rumme,« siger han.

»Jeg tror, at det går i retning af en stadig mere åben brug af militære magtmidler«

— Nikolaj Petersen

Klar til fjendeland

Splitflaget blafrer over Vordingborg Kaserne, hvor Dansk International Logistik Center (DANILOG) holder til. De behagelige sydsjællandske omgivelser er dog ved at blive udskiftet. DANILOG er nemlig en del af den styrke, som er ved at blive sendt til Irak.

REPORTAGE: 370 danske soldater er taget til Irak. Berlingske Tidende mødte to af dem under de sidste hektiske forberedelser på kaserne i Vordingborg til en snak om deres forventninger til at skulle arbejde et halvt år i fjendeland.

AF HENRIK MORTENSEN
OG NIKOLAI STEENSGAARD

Himlen over Vordingborg er et virvar af jagende regntunge skyer, der kun lejlighedsvis lader solstrålerne slippe igennem. Det er som om, skyerne har taget bestik af den summende aktivitet, der udspiller sig på kaserne nedenunder, hvor danske soldater er ved at gøre sig klar til seks måneders udstationeret tjeneste i fjendeland.

Og mens danske jægersoldater på listesko er ved at undersøge det kommende lejrområde, der ligger halvanden hundrede kilometer nordvest for Basra i det sydlige Irak, for farer, er stemningen i et rødt murstenshus på kaserneområdet på højde med en haute couture-præsentation under en parisisk modeuge.

»Vi har lige pakket de nye uniformer ud. Prøv lige at se,« kvadrer en lyshåret pige, mens hun iført den nye ørkenuniform tungt svanser ned ad gangen med enkelte besværede, men dog kokette hoftevrid.

Men ørkenuniformen med den kilo tunge kevlar-fragmentationsvest understreger mere Irak-missionens alvor end glitret forårsmode i byernes by. For denne gang kommer de danske soldater til at stå over for en befolkning som del af en koalition, der med magt har taget deres land. Og som Forsvarets Efterretningstjeneste offentligt har meddelt, så er der en forhøjet risiko for, irakerne ikke nødvendigvis vil juble over danskernes tilstedeværelse.

Vognmænd for fred

Dette faktum fik dog ikke hænderne til at ryse på to Bosnien-veteraner, da de kort før påske blev ringet op af forsvaret. De sagde begge hurtigt ja til missionen, hvor de fortrinsvis skal stå for transport og logistik.

»Selvfølgelig vil der altid være en risiko, men jeg synes ærlig talt, at det er uheldigt, når efterretningstjenesten kommer med sådan en melding. Det gør mange familier og kærester ekstra bekymrede,« siger den 27-årige sergent Jesper Strange Pedersen, der mere føler sig som vognmand i en fredsbevarende styrke end som soldat i en krigsførende koalition.

»Min opgave er jo mere en ren vognmandsforretning. Vi skal blandt andet fragte alle lejrens dele fra Kuwait til Basra-området, hvor lejren skal opbygges. Senere bliver det alle mulige former for transportopgaver, herunder fragt af nødhjælp,« fortæller sergenten.

Hans kollega, en lille tæt fyr på 27 år ved navn Poul Johnny Larsen, ønsker ikke rigtigt at forholde sig til den nye sikkerhedspolitiske

situation.

»Den slags forstår jeg mig ikke på. Jeg tror ikke, at vi vil møde modstand, men selvfølgelig ligger risikoen da og lurer i baghovedet,« indrømmer Poul, der i modsætning til Jesper ikke er iført den nye ørkenuniform.

»Mine bukser var alt for store, så jeg måtte trække i den grønne,« kommer det stille fra ham.

Lastbiler er farlige

Men risikoen for terror eller skudvekslinger er langt fra den eneste risiko, de danske soldater i Irak skal forholde sig til. Fra tidligere missioner i udlandet ved Jesper og Poul, at der ofte er mere banale årsager bag de skader, som soldaterne pådrager sig.

»Det kan være noget så dumt som at stige ned fra en lastbil. Mange – især de helt unge – hopper ned i stedet for at kravle ned. Det er der mange, der kommer til skade ved,« siger Poul.

Han peger på trafikulykker som en anden ofte indtræffende hændelse. Igen er det især de helt unge, der får skylden.

»Nogen gange kører folk alt for vildt, men andre gange er det altså også fordi de bliver presset til det og ikke kan finde ud af at sige nej,« understreger han.

Jesper nikker billigende og tilføjer, at der ud over enkeltpersoners tåbeligheder også er andre situationer, hvor der er risiko for skader.

»Vi er jo de første, der kommer frem for at bygge lejren op, og her vil der selvfølgelig også være risiko for at komme til skade. For eksempel i forbindelse med tunge løft,« siger Jesper, der ellers vurderer, at forsvaret generelt er god til at gøre noget for arbejdsmiljøet.

»Alt foregår efter stramme regler,« understreger han.

Men overordnet set er de to soldater også godt klar over, at deres job i Irak ikke hører til de helt ufarlige.

»Det er nok et af de farligste,« påpeger Jesper, mens turen går over til kantinen for at få noget at spise.

»Gu' ved, hvad der er på menuen?« filosofierer Poul og ligesom for at understrege vigtigheden i sit udsagn, indskyder han:

»Mad er skam et yderst vigtigt element i forbindelse med at have et godt arbejdsmiljø.«

Selv soldater kan græde

Både Jesper og Poul lægger ikke skjul på, at de er stolte som camouflagede paver over at skulle afsted på Hold 1. For Hold 1 er dem, som baner vejen for alle de andre, og som altid

vil kunne sige til senere hold: »Ja ja, det lyder da slemt, men så skulle du bare have været med på hold 1, da... «

Men erfaringen fra Bosnien-dagene har ligeledes lært dem, at der også kommer en dag, hvor de skal tilbage til Danmark. Og at tiden efter en mission kan være så svær, at man kan få brug for hjælp.

Selv om forsvaret et halvt år efter endt mission sender et spørgeskema ud til veteranerne, hvor soldaterne kan fortælle, hvordan de har det, er hverken Jesper eller Poul begejstrede.

»Man bliver træt af spørgeskemaerne,« siger Jesper.

»Ja, folk gider dem ikke,« istemmer Poul.

De er enige om, at forsvaret i stedet burde tage soldaterne ind til en snak om, hvordan de har det. Derfor hilser de begge Kammeratstøttelinien velkommen. Det er foreningen De Blå Baretter, der har oprettet telefonlinen, hvor man anonymt kan snakke med andre veteraner om de problemer og genvendigheder, der kan opstå, når man er kommet hjem efter en international mission.

Ingen af de to veteraner har selv brugt linien, men de kender begge til, hvor svært det kan være at vende hjem efter et halvt år i en krigszone.

»Jeg har prøvet at vende hjem 12 dage efter, at min kæreste havde mødt end anden. Det

var ikke nemt. Så havde jeg nemlig rigelig tid til at gå rundt og tænke over den surrealistiske omvæltning, det var at komme hjem til Danmark igen,« fortæller Jesper ærligt.

Månederne gik, men selv om kærestens exit, hjemkomsten og velkomstfesterne forsvandt dybere og dybere i erindringen, var der et eller andet inden i Jesper, der stadig ikke rigtigt kunne falde i hak.

»Jeg gik bare rundt derhjemme og kunne ikke rigtig finde ud af at gøre noget. Derfor tænkte jeg meget på at komme afsted igen.«

Poul nikker genkendende til den underlige fremmedgørende følelse, der kan hemsøge kroppen i tiden efter en mission. Men også til lysten og trangen til at komme til Irak, som han føler nu.

»Min kone siger, det er som om, jeg slet ikke er tilstede. Det er som om, jeg allerede er taget afsted,« fortæller han.

Miltbrand og Bjørnebryg

Til sidst vil Jesper og Poul lige vise, hvad det er for nogle køretøjer, de skal suse rundt i nede i Irak. På vejen derhen forklarer Jesper, at han kun kan fremvise køretøjer, der ligner dem, de skal bruge i Irak, fordi de rigtige allerede er på vej til Irak med skib.

Pludselig går det op for Poul, at han skulle have været oppe og blive vaccineret.

»Det er vist noget mod en eller anden hjernebetændelse,« fortæller han og haler sit tætstemplede vaccinationskort frem for at vise, hvilke andre ubehagelige lidelser hans immunforsvar er blevet forberedt på. Deriblandt miltbrand.

At kroppen reagerer underligt på det giftstof, der sprøjtes ind, er Poul ikke et øjeblik i tvivl om. Han ved nemlig, hvor galt det kan gå, hvis man blander miltbrand-vaccine og stærk øl sammen.

»Jeg var til en påskefrokost kort tid efter vaccinationen, og jeg drak kun én øl. Det var godt nok en Bjørnebryg, men alligevel blev alt sort. Dagen efter kunne jeg intet huske, udover en række små glimt af festlighederne,« fortæller han.

Fremme ved den resterende noget ydmyge vognpark viser Jesper rundt blandt de enorme køretøjer. Pludselig peger Poul på en varevogn, der også hører til vognparken i Irak.

»Den dér er ikke pansret. Og jeg kan godt fortælle dig, at ens mave gør knuder, når man kører den og pludselig hører glasset i en af sideruderne splintre. Det er meget ubehageligt,« fortæller han.

Om cirka to uger er det afgang for Jesper, Poul og de andre 370 danske soldater, der skal til Irak. Selv om alle mand er klar til fjendeland og er mere spændt end bange, er der alligevel noget efter Sadam Husseins fald, der kan få Poul til at undre sig, og som på en eller anden vis illustrerer, at ingen med sikkerhed kan sige, hvad der venter dem.

»For hvad der egentlig blevet af den Republikanske Garde. Er de alle sammen døde, eller hva?« Spørger han med et skælnsk smil.

Jesper Strange Pedersen og Poul Johnny Larsen er vognmænd. Men ikke i normal forstand. I stedet for at køre de danske landeveje tynde skal de nemlig med DANILOG-styrken til Irak, hvor de skal transportere alt fra forsvarets tunge våben til nødhjælpsforsyninger. Fotos: Nikolai Steensgaard.